

Folkeoplysningsdag –
Køge Kommune

Køge Nord Sports Center
11.1.2025

Malene Thøgersen

Foto: Getty Images

Videncenter
for Folkeoplysning

www.vifo.dk

FOLKEOPLYSNING MED DEN BREDE PENSEL

Mellem idé, lov og praksis

DAGENS TEMAER: NÅR IDÉ, LOV OG PRAKSIS SKAL MØDES

Folkeoplysning som idé

Et historisk begreb med
mange forskellige
forståelser og
betydninger over tid

Folkeoplysning som lov

Lovens paragraffer
Kommunernes
retningslinjer for
tilskud og lokaler

Folkeoplysning som praksis

Fx i foreninger og
aftenskoler
(Værdier, aktiviteter,
organiseringsformer)

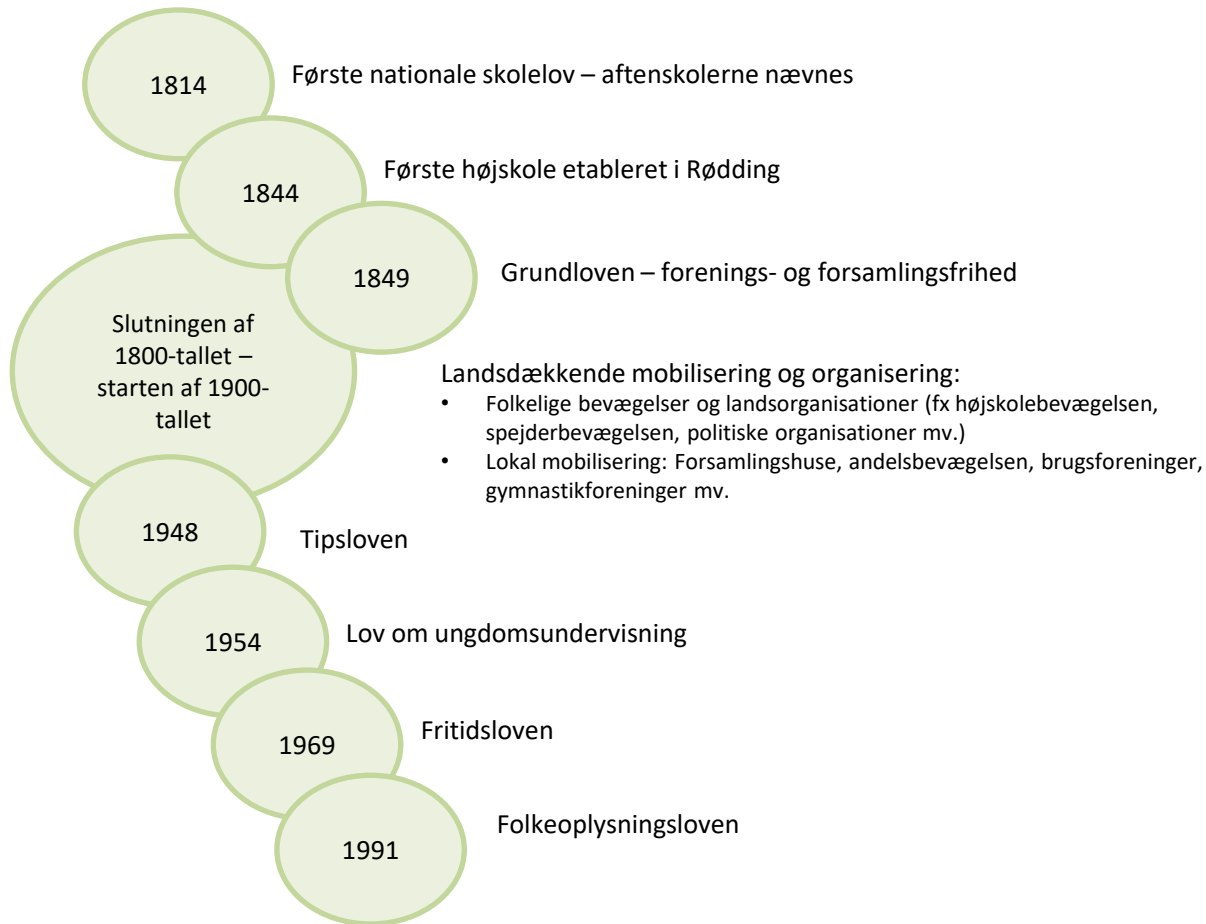
FOLKEOPLYSNING SOM IDÈ

Lidt historik

Og hvad er
folkeoplysning
egentlig?

NEDSLAG I FOLKEOPLYSNINGENS HISTORIE

HVORFOR DISKUTERE FOLKEOPLYSNINGENS ROLLE I DAG?

- Folkeoplysning er et begreb med en lang historie, som hænger tæt sammen med udviklingen af samfundet som helhed
- Men tiden er en anden, end da folkeoplysningen som idé opstod:
 - Folkeoplysningen er i mindre grad en ideologisk kampplads
 - Velfærdsstaten løser mange opgaver
 - Foreningsorganiseringen eksisterer side om side med andre organiseringsformer

Folkeoplysning kan ikke beskrives uafhængigt af den tid, begrebet bruges i

Hvad er folkeoplysning i dag, og hvilken rolle skal folkeoplysningen spille?

HVAD ER FOLKEOPLYSNING I DAG?

- Primært fokus på **formålet** med folkeoplysning og ingen klare definitioner på, hvad folkeoplysning **er**

”Den folkeoplysende virksomhed **kan i princippet have en hvilken som helst karakter**, men hvis der skal gives økonomisk støtte fra kommunen eller staten, skal den folkeoplysende virksomhed opfylde en række betingelser [...] Det er folkeoplysningens kerneopgave at **give mennesker redskaber til at begå sig i den tid og det samfund, de lever i**, så den enkelte ikke bare bliver en passiv tilskuer til tilværelsen, men i stand til aktivt at leve i et moderne samfund.”

Kulturministeriet, 2022

”Folkeoplysningens overordnede formål er **at arbejde for retten til, at mennesker både individuelt og i fællesskab selv kan definere, hvilken samfundsmæssig retning de tilstræber, hvad de ønsker at kæmpe for, samt hvilke værdier der muliggør, at de kan realisere deres forståelse af det gode liv.**”

Den Nationale Vision for folkeoplysningen 2014

HVAD ER FOLKEOPLYSNING? EKSEMPLER FRA FOLKEOPLYSNING PÅ LYD

Tilhører **det civile samfund** eller det non-formelle system. Knytter sig til **foreninger, organisationer og selvejende institutioner**. Er for **unge og voksne**. Det er **frivilligt** – ikke noget man skal, men noget man gerne vil have **oplysning eller viden** om.

Ove Korsgaard, professor emeritus DPU

Den usynlige lim, som binder os sammen og gør det danske demokrati stærkt. Folkeoplysning er centralt for, at vi lever demokratiet i hverdagen.

Christine Ravn Lund, forkvinde i DUF

Folkelig dannelse uden for det formelle uddannelsessystem.

Charlotte Bach Thomassen, formand, DGI

Oplysning, folkestyre og fællesskab er tre centrale begreber. At give mennesker redskaber til at begå sig og leve aktivt i den tid og det samfund, vi lever i.

Per Paludan, formand for DFS

Det handler om **viden, aktivitet og handling**. Når folkeoplysning er til stede, tager folk selv affære og handler med afsæt i den aktivitet og viden, de har fået.

Torben Vind Rasmussen, formand for Efterskoleforeningen

Mere konkrete bud
– men stor variation

Dannelse, demokrati i
hverdagen,
fællesskab, viden,
oplysning, handling

HVAD BETYDER DET MEGET BREDE FOLKEOPLYSNINGSBEGREB I PRAKSIS?

Styrker:

- Det afspejler den frihedstradition, folkeoplysningen bygger på
- Folkeoplysningens aktører kan tilpasse sig den virkelighed og den tid, de er i

Svagheder:

- Det kan være svært for aktører på området at forklare, hvori det folkeoplysende i deres arbejde egentlig består
- Det kan være svært for kommunerne at administrere ud fra
- Der kan være risiko for udvanding af begrebet

Folkeoplysning udgør 'en kamplads, som forskellige interessenter forsøger at præge i eget navn'

(Korsgaard 2002, 53)

Er der behov for en nærmere fælles forståelse af, hvad folkeoplysning egentlig er?

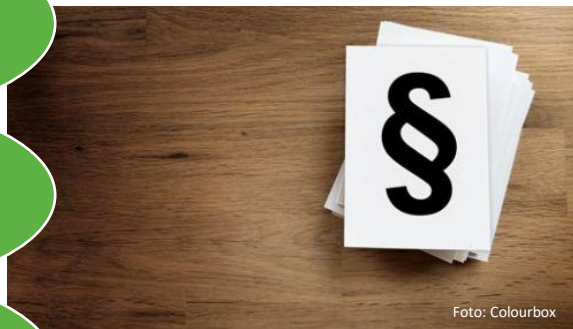

FOLKEOPLYSNING SOM LOV

Fra fritid til
folkeoplysning

Folkeoplysnings-
lovens formål

Folkeoplysnings-
loven som
rammelov

FRA FRITIDSLOV TIL FOLKEOPLYSNINGSLOV

- Fritidsloven i 1969
- Afløst af lokale kommuneordninger, som blev forløbere til folkeoplysningsloven

Folkeoplysningsloven 1991:

§ 1. Loven skal sikre offentlige tilskud og lokaler til den frie folkeoplysende virksomhed med respekt for initiativtagernes egenart og egen forvaltning.

Folkeoplysningslovens formålsparagraf i 1991

FORMÅLSPARAGRAFFER I FOLKEOPLYSNINGSLOVEN I DAG

Flere begreber
over tid...

- **§ 1.** Lovens afsnit I skal med respekt for forskellige holdninger sikre offentlige tilskud m.v. til den frie folkeoplysende virksomhed, der bygger på **demokrati, grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, fællesskab** og de enkelte initiativtageres idégrundlag.
- **§ 7.** Formålet med den folkeoplysende voksenundervisning er at **fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab** og med udgangspunkt i undervisningen at øge deltagerens almene og faglige indsigt og færdigheder. **Sigtet er at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet.**
- **§ 14.** Formålet med det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde er at **fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab** og med udgangspunkt i aktiviteten og det **forpligtende fællesskab** at styrke folkeoplysningen. **Sigtet er at styrke medlemmernes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet.**

Foreningskravet (2000)

Forpligtende fællesskaber
(2000)

Styrke evnen til at tage
ansvar for eget liv etc. (2000)

Demokratiforståelse og aktivt
medborgerskab (2011)

Demokrati, grundlæggende
friheds- og
menneskerettigheder (2017)

FOLKEOPLYSNINGEN SOM RAMMELOV

Stor variation på tværs af kommuner

- Tilskudsniveau
- Procedurer
- Politikker

Men også med mange muligheder

FOLKEOPLYSNING SOM PRAKSIS

Værdier?

Aktiviteter?

Organiserings-
former?

VÆRDIERNES ROLLE I FOLKEOPLYSNINGEN

- Friheden til at organisere sig ud fra egne interesser og værdier er helt centralt for folkeoplysningen som idé.

Forsamlings- og foreningsfriheden – og uafhængigheden fra staten

Inden for det pluralistiske demokratiideal er det værdimæssige aspekt centralt

Den frie folkeoplysende virksomhed bygger på 'de enkelte initiativtageres værdigrundlag'
(Folkeoplysningsloven §1)

"Ordet 'værdi' forstås som en kamplads, hvor der i disse år foregår en heftig strid om at definere, hvad værdi betyder, herunder hvilke værdier borgerne tilstræber"

Den nationale vision for folkeoplysningen 2014

VÆRDIERNES ROLLE I FOLKEOPLYSNINGEN

Potentielle udfordringer

Tidligere foreningsundersøgelser:
Færre foreninger end tidligere
bygger på særlige værdier, og der
er et stort fokus på aktiviteter.

Få foreninger angiver at bygge på
folkelig oplysning.

Folkeoplysende værdier er i sig
selv svære at definere.

Kilder: Ibsen et al. 2013, Levinsen & Ibsen 2017

Potentielle styrker

Ny undersøgelse tyder på, at udviklingen er
vendt.

Der er gode rammer for, at aktørerne kan
arbejde værdibaseret.

For nogle aktører er der en tæt kobling mellem
værdier og aktiviteterne.

Kilder: Folkeoplysningsloven, Højskoleloven,
Levinson et al. 2017, Bilberg et al 2023.

Hvilken rolle spiller
værdierne? Og er der
brug for at styrke det
værdimæssige aspekt?

AKTIVITETERNES ROLLE I FOLKEOPLYSNINGEN

- I dag: *“Den folkeoplysende virksomhed kan i princippet have en hvilken som helst karakter”* (Kulturministeriets hjemmeside)
- Men der er løbende diskussioner om, hvad der kan gå ind under ‘folkeoplysende aktiviteter’ – og det har ændret sig over tid.

Historisk eksempel fra aftenskoleområdet

De tidlige aftenskoler	Aftenskoleloven 1930	Fritidsloven 1969
Fokus på skrivning og regning	1/3 af timerne måtte bruges på gymnastik Ved husgerning og sløjd skulle tilknyttes øvelser i regning og skriftlig fremstilling Deltagelse i gymnastik fordrede lige så mange timer i almindeligt skolefag	‘En skole der tilbyder undervisning i emner, hvori voksne måtte ønske undervisning i deres fritid’

I dag er det op til kommunerne at definere, hvad der er folkeoplysende aktiviteter

Køge Kommune: Har defineret, hvad der forstås ved forpligtende fællesskaber og yderligere: ‘For at være folkeoplysende skal aktiviteterne være med deltagerne og ikke for deltagerne

AKTIVITETERNES ROLLE I FOLKEOPLYSNINGEN

Potentielle udfordringer

Begrænset viden om i hvor høj grad folkeoplysende aktiviteter fremmer fællesskab, læring og oplysning og aktivt medborgerskab.

Det kan være svært at se, om aktiviteter i foreninger, aftenskoler og frie skoler er mere folkeoplysende end aktiviteter i andet regi.

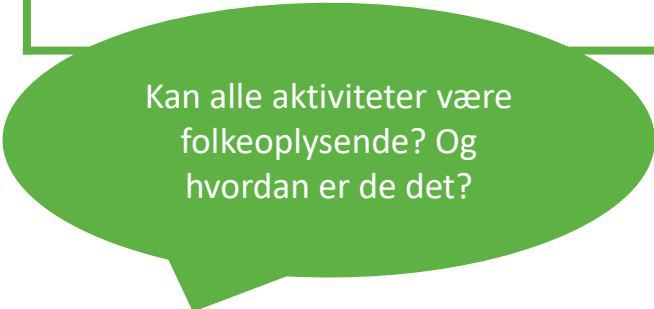
En uklar definition af 'folkeoplysende aktiviteter' kan medføre udfordringer i administrationen på området.

Potentielle styrker

Der foregår et væld af forskellige typer af aktiviteter i foreninger og aftenskoler.

Mange folkeoplysende aktiviteter har en klar kobling til læring, oplysning eller fællesskab.

Aktiviteters karakter udvikler sig i takt med samfundets og borgernes behov, og derfor er det ikke meningsfuldt med en nærmere definition.

Kan alle aktiviteter være folkeoplysende? Og hvordan er de det?

ORGANISERINGSFORMER OG FOLKEOPLYSNINGEN

- Folkeoplysningen udspringer af folkelige bevægelser og den efterfølgende demokratiske mobilisering i foreninger og organisationer.
- I dag er foreningsorganisering helt central for afgrænsningen af folkeoplysningsområdet
- Men det blev først indskrevet i folkeoplysningsloven i 2000

”SF er imod bestemmelsen om foreningsdannelse som afløsning af gældende lovs kredsbebegreb. Det er efter SF s opfattelse for firkantet og unødvendigt. Det kan måske forhindre mulighederne for at udvikle nye organisationsformer. Dette er måske særlig et problem i større byer, hvor mange unge eksperimenterer og afprøver dette.”

”EL kan ikke støtte den grundlæggende ændring fra kredsbebegrebet til forening, som ligger i folkeoplysningsloven. EL frygter, at foreningsbebegrebet kan blive meget stift og blokere for fornuftige, fornyende initiativer lokalt.”

ORGANISERINGSFORMER OG FOLKEOPLYSNINGEN

Potentielle udfordringer

Foreningen som organiseringsform har ikke monopol på markedet for fritidsaktiviteter.

Foreningsorganisering medfører ikke pr. definition et stort demokratisk engagement.

Potentielle styrker

Foreningslivet har det grundlæggende godt.

Foreningsorganisering kan medføre demokratiske fordele i form af repræsentativitet og transparens.

Hvilken sammenhæng er der mellem organiseringsform og folkeoplysning?

Er der brug for et styrket fokus på organiseringsformens betydning og potentialer i praksis?

FOLKEOPLYSNING SOM PRAKSIS – AFRUNDING

Værdier?

Hvilken rolle spiller værdier?

Aktiviteter?

Kan alle aktiviteter være folkeoplysende – og hvordan er de det?

Organiseringsformer?

Hvilken betydning har organiseringsformen? Og hvordan kommer det til udtryk?

Samfundsudfordringer?

Hvad er folkeoplysningens samfundsmæssige rolle i dag?

OPSAMLING: NÅR IDÉ, LOV OG PRAKSIS SKAL MØDES

Folkeoplysning
som idé

Folkeoplysning
som lov

Folkeoplysning
som praksis

Hvad er
folkeoplysning for jer
i Køge Kommune?

Fælles retning – men med plads til forskellighed

Tak for ordet

Folkeoplysning med den brede pensel – mellem idé, lov og praksis

Køge Nord Sports Center

11. januar 2025

Malene Thøgersen: malene.thogersen@vifo.dk

Læs mere

